

Wilde János – Karl M. Swoboda

ELŐSZÓ A DVORÁK-KIADÁS ELSŐ
KÖTETÉHEZ¹

Dvořák életének utolsó éveiből származó tanulmányokkal és előadásokkal indítjuk útjára összegyűjtött műveinek kiadását. Ezek nagyrészt írásos hagyatékából származnak, a szerző gondolatainak legérettebb gyümölcseiként jelennek meg; ugyanakkor a nyugati művészet fejlődéséről szóló hét tanulmány olyan egységet képez, amely egy átfogó rendszer alapját jelenti.

Ennek a rendszernek – amelyet Dvořák szóbeli közléseiből és fennmaradt előzetes vázlataiból ismerünk – lényege, hogy a nyugati művészet fejlődésének legfontosabb fordulópontjait a késő antik korától kezdve kiemeli, tanulmányok sorában jellemzi lényegüket, s egyben e művészi fordulópontok gyökerét az általános szellemtörténetben elemzi. Ezzel a művészettörténet ugyanazt a feladatot vállalja, amelynek megoldására a modern történetírás különböző területeinek legnagyobb képviselői törekedtek. Ezzel a célkitűzéssel ez a munka – még ha torzóként is – Dilthey, Windelband, Max Weber vagy Troeltsch hasonló indíttatású kezdeményezéseihez csatlakozik.

Ez a terv, amelynek megvalósítása élete utolsó éveinek célkitűzése volt, és amelyet korai halála akadályozott meg, Dvořák saját fejlődésében is legmélyebb intencióinak megtestesülését jelenti. Többek között első korszakának fő művében, a *Das Rätsel der Kunst der Brüder van Eyck* című tanulmányában (1904) még másképpen gondolkodott: korábbi törekvései során, így abban a tanulmányában is egy önmagán alapuló, formális stílustörténetet tartott szem előtt, később azonban a művészettörténetet a szellem történetének részeként fogta fel. Korábban a fejlődést egy kontinuum vonalként, később a történelem alakulását az egyéni alkotás állandóan új feltételeként és új fejlődési irányokat jelző folyamatként értelmezte. Ezáltal létrejött a kritikailag önmagába rögzített stílustörténeti analízisnek az összszellemtörténeti fundamentumba történő beágyazódása. Ezt a gondolatot Dvořák módszertani reflexiókban is világosan megfogalmazta. *Über Kunstbetrachtungen* című előadásában, amelyet 1920 nyarán tartott Bregenzben, a következőket mondta: „A művészet nem csak formai feladatok és problémák megoldásából áll; mindig és főképp az emberiség ideáinak kifejeződése, történelme – nem kevésbé, mint a vallás, filozófia vagy költészet történelme – az általános szellemtörténet része.” – E kötet szerkesztői azon a véleményen vannak, hogy az ebben megfogalmazott alapszemlélet és a kötet tartalma feljogosította őket a megfelelő címadásra.

¹ *Kunstgeschichte als Geistesgeschichte. Studien zur abendländischen Kunstentwicklung.* Hrsg. Johannes Wilde, Karl M. Swoboda. München, Piper, 1924.

Valószínűleg a teremtő alkotás sajátossága, hogy az alkotó személyiség szükség-szerű és az egészre irányuló látásmódja minden egyes részletében megalapozott, az alkotás maga azonban mégis időbeli adottságokhoz kötött. Dvořáknak ez a műve is ebben a formájában bepillantást nyújt az alkalmi tevékenység és az alkotó tervszerűség belső összefüggéseibe. Történeti szempontból az egyes részek, az első két tanulmány kivételével, alkalmi munkaként keletkeztek. A gótikus szobrászat és festészet idealizmusáról és naturalizmusáról szóló nagy tanulmány az 1915 és 1917 közötti években elsőként született meg és a *Historische Zeitschrift* 1918-as, 119. kötetében jelent meg. A keresztény művészet kezdeteiről írott munka, amelyet 1919-ben írt, ezt a címet az antikkkal kötötte volna össze. Második része hiányzik, ebben az ókeresztény építészetet vizsgálta volna; ez az oka annak is, hogy a szerző maga soha nem jelentette meg. A *Martin Schongauer und die niederländische Malerei*, amelyet 1920–1921 telén újságcikként tervezett megírni, bőven túlnőtte a téma kereteit, és végül a 15. századi német művészet fejlődésének bemutatása lett, még-hozzá úgy, hogy a *Gotik* főcímű munka folytatásának is tekinthető. A *Patres der Renaissance* cím alatt tervezett analóg tanulmány az itáliai quattrocento művészetéről, amelyre utóbb több helyen is utal, fennmaradt formájában nem publikálható töredék lett. A Vereinigung zur Förderung der Wiener Kunsthistorischen Schule első közgyűlésén, 1921 januárjában tartott előadása Dürer *Apokalipsziséről* közvetlenül a Schongauer-tanulmányhoz kapcsolódik. Végül az utolsó három esszé a legkevésbé befejezett részei egy, a manierizmusról szóló nagyobb munkának, amely Dvořákot az ókeresztény művészettel és a 15. századdal párhuzamosan foglalkoztatta. Ezek közül a *Pieter Brueghel d. Ä.* cikként valószínűleg a *Krisztus feltámadása* 1920 tavaszán Ausztriából történt elrablása előtt jelent meg, s később Dvořák beleegyezésével, de aztán már halála után *P. Brueghel d. Ä.* című pompás kötetének előszavaként került nyomtatásba Bécsben (Österreichische Verlagsgesellschaft). A németalföldi romanizmus történeti előfeltételeinek vázlata, amelynek első változata 1920 őszén készült, az *Ein Stilleben Bueckelaers oder Betrachtungen über die Entstehung der neuzeitigen Kabinettsmalerei* című töredékes tanulmány első fejezetét képezte (az egész töredék a *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen* 36. kötetének 1. füzetében látott napvilágot). Az *Über Greco und den Manierismus* az Österreichisches Museumban 1920 októberében tartott előadás szövege. Bizonyos, hogy mindhármat bővítette és átdolgozta volna a manierizmusról írott, már említett munkájához. Megjelentetésük ebben a kötetben azért is különösen fontos, mivel ezt a korszakot Dvořák akadémiai előadásaiban sem tudta tovább folytatni és lezárni.

A lassú időbeli keletkezés, ami alatt Dvořák nézetei folyamatosan fejlődtek, némiképp indokolja az e kötet egyes tanulmányai között felfedezhető ellentmondásokat (csak hasonlítsuk össze például, hogyan vélekedett a *Gotik*ban, illetve az ennek a témának szentelt tanulmányban a katakombafestészetről; vagy hogyan változott Jan van Eyck megítélése a németalföldi romanizmus főcikkében, valamint a hozzá készült vázlatban). Ezeket az ellentmondásokat is megszüntette volna a későbbi át- és kidolgozás, s a korábban keletkezett írásokat a kiforrott vélemények színvonalára emelte volna. Ennek ellenére joggal remélhetjük, hogy a mű, még ha

befejezetlenül is, de aktuális tudományos jelentőségének köszönhetően a művészettörténet fejlődésére jelentős hatást fog gyakorolni. Gondolati gazdagsága azok számára is gyümölcsöző lehet, akik a művészettörténeti kutatást más alapokon folytatják. Mindenekelőtt azonban ezzel a könyvvel egy szélesebb nyilvánosság figyelmét szeretnénk diszciplínánkra irányítani.

Az alábbi kötet időbeli hiányosságait azok a kollégiumok töltik ki, amelyekben Dvořák egész művészettörténeti felépítményét berendezte. Megjelenésük ennek az összkiadásnak a keretein belül fog megtörténni.

A még a szerző kezéből nyomtatásra került szövegeket ismét összehasonlítottuk a kéziratokkal, ennek köszönhetően több értelemzavaró hibát is meg tudtunk szüntetni. Az írásos hagyatékból származó részeket szinte változtatás nélkül közöljük; csupán egyes megjegyzéseket kellett beiktatni, félreírásokat kijavítani. A kötet illusztrálásával kapcsolatban csak egy részhez álltak Dvořák adatai rendelkezésre; de ezeket nem lett volna szabad kihagyni. A képtáblák előállításában a kiadó áldozatos munkával vett részt; hogy ennek ellenére néhány esetben hiányzott a megfelelő felvétel, annak elsősorban időbeli okai voltak.

Valamennyi barát, aki tanáccsal és tettekkel segítette a kötet létrehozását, fogadja a közreadók hálás köszönetét.

Bécs, 1923. szeptember

Karl M. Swoboda
Johannes Wilde

Hessky Orsolya fordítása



Schidl János: Wilde János, 1926. Papír, ceruza. 170 x 166 mm.

© Janus Pannonius Múzeum, Pécs. Fotó: Füzi István